

LEKCE A KOMENTÁŘE

Děti čtou dětem

Lenka Veisová

V letošním roce učím 2. třídu. Přemýšlela jsem, jak ještě intenzivněji podpořit u žáků zájem o čtení knih. Většina z nich zvládla dobře techniku čtení, a tak jsem si řekla, že by bylo dobré, aby dostali příležitost ukázat, co už během roku a půl ve škole zvládli. A jak jinak než tím, že budou někomu předčítat.

Napadlo mne, že bych mohla oslovit místní mateřskou školu a domluvit se s paní ředitelkou, zda by to bylo možné. Nejdříve jsem svůj nápad konzultovala s žáky. V kruhu na koberec jsme si povídali o knihách, které rádi čtou, a komu už nějakou knihu přečetli. Hodně jich už zkušenosti s předčítáním mělo. Četli většinou rodičům nebo sourozencům. Když jsem se zeptala, zda by chtěli číst mladším kamarádům ze školky, byli nadšeni.

Oslovila jsem tedy paní ředitelku, která byla mým nápadem potěšena a souhlasila s ním. Domluvily jsme nejprve na zkoušku čtení v jedné třídě. Těžší domluva byla s dětmi, protože chtěl číst každý. Vybrala jsem 11 dětí (přihlédla jsem ke čtenářské kvalitě a síle hlasu). Ostatní jsem zapojila tím, že buď ukazovaly obrázky, nebo předváděly dětem úkoly, které měly plnit.

Pro toto „čtení dětí dětem“ jsem si vybrala knihu Ingo Siegnera *Dráček Kokosáček a jeho dobrodružství* (vydalo nakladatelství Víkend v roce 2007). Kniha vypráví o různých dobrodružstvích, které dráček prožívá na ostrově v Jižním moři.

Na čtení jsme se společně připravovali. Rozhodla jsem se, že na začátek budu řídit čtení sama a žáci budou číst a ukazovat obrázky. Připravili jsme obrázky, ze čtvrtky vyrobili Kokosáčka, sehnali glóbus a několikrát si znovu přečetli text. Všichni byli natěšení a nemohli se už dočkat.

Děti čtou a ukazují obrázky.

Ve školce se čtenáři posadili na lavičku vedle sebe, před nimi seděly děti, které ukazovaly obrázky, a po stranách byly ty, které předváděly.

Na úvod jsem dětem řekla, z jaké knihy jim přečteme příběh. Předškoláci se posadili na koberec proti nám a my začali číst.

Čte Tereza:

Země je koule. Není úplně dokonale kulatá, vlastně je tak trochu zploštělá, asi jako dýně.

Na této zeměkouli je hodně moc vody a to jsou světové oceány. **(Amálka ukazuje na glóbusu oceány.)**

Ty jsou tak veliké, že lidé ještě neprozkoumali každý jejich kout.

A tak uprostřed oceánů existují ostrovy, které lidé vůbec neznají. **(Jana a Eliška ukazují namalovaný ostrov.)**

Na jednom z těchto ostrovů žijí bytosti, o kterých už každý slyšel nebo četl. Ale nikdo je ještě neviděl.

(Ptám se dětí: Co myslíte, jaké bytosti tam mohou žít? Děti vyjmenovávají zvířata, dinosaury, čaroděje, mimozemšťany.)

Čte Patrik:

Je to Dračí ostrov.

Na tomto ostrově právě několik dní sněžilo. Všichni dospělí draci ohniváci odlétli na jižní ostrov v teplém Jižním moři. Jen děti draků ohniváků zůstaly, protože ty totiž ještě neumějí létat. Celou zimu se to musí učit v dračí škole létání.

„To je nespravedlivé,“ protestoval Kokosáček **(Nikolka ukáže obrázek dráčka...)**, když se díval, jak jeho rodiče balí cestovní zavazadla.

„Nebud smutný Kokosáčku,“ řekla mu na to Meta. **(Líza ukáže obrázek Mety.)**

Meta je Kokosáčkova maminka. A Magnus **(Patrik ukáže obrázek Magnuse...)**, jeho tatínek, na útěchu řekl: „Tak už to chodí, když někdo neumí létat. Hezky se uč, a příště s námi budeš moci odletět na jižní ostrov.“

Čte Matěj:

Učit se létat je vůbec to nejtěžší. Malý dráček se sice moc a moc snažil, ale dnes se dostal jen o pět dračích krůčků.

To tedy bude zima, říkal si v duchu Kokosáček. Po vyučování u staré učitelky Proselindy šel Kokosáček dolů k zátoce. Ve špatné náladě se posadil do sněhu. Něco tak hloupého, myslel si: já se tady celou zimu musím učit létat, přitom u nejjihnějšího Jižního moře je to určitě mnohem hezčí.

(Ptám se dětí: Proč si dráček myslí, že to tam bude hezčí? Odpovědi dětí – je tam hezky, teplo, má tam maminku a tatínka.)

Kokosáček si představoval, jak je tam teplo a jak báječně tam chutná zmrzlina.

Čte Filip:

Dlouho tak snil, a dokonce mu připadalo, že cítí na dráčím jazyku chuť čokoládové zmrzliny, když se voda před ním najednou rozestoupila. Něco moc velikého plulo přímo k němu. Kokosáček se polekal a uskočil dozadu. **(Ptám se dětí: Co asi Kokosáčka polekalo? Odpovědi dětí: Drak, žralok, velryba, nějaká příšera.)**

„Obrovská ryba!“ zašeptal. „Ne, ne,“ řekl veliké zvíře, „já nejsem ryba, já jsem velryba.“ **(Vítek ukáže obrázek velryby.)**

„Velryba je přece také ryba,“ řekl Kokosáček.

(Ptám se dětí: Je to pravda? Některé děti věděly a odpovídaly správně, že ne.)

Čte Kristýnka:

„Ne, není, ryby mohou dýchat pod vodou. My velryby potřebujeme vzduch, proto se k nadechnutí musíme vynořit. Ale pak umíme dech velmi dlouho zadržet,“ řekla velryba a dodala: „Jmenuji se Kazimír.“

„Kokosáček.“

„Jak, prosím?“ zeptal se Kazimír.

„Kokosáček. To je moje jméno.“

„Dost zvláštní jméno pro draka.“

„Můj tatínek říká, že když jsem se narodil, byl jsem velký právě jako kokosový ořech. Proto mě podle něj pojmenoval.“

„Tak je to tedy,“ řekl Kazimír a najednou zesmutněl.

„Poslyš, Kokosáčku, nemohl bys mi pomoci? Sám se z této zátoky nedostanu. V místě, kde zátoka ústí do moře, vyrostl ledovec.“

(Ptám se dětí: Dokáže mu dráček pomoci? Jak by mohl? Děti vymýšlejí různé varianty, některé přijdou na to, že použije oheň a led roztaje.)

Čte Adam:

Dráček se zamyslel. Hm, ledovec, hm. Pak luskl prsty a zvolal: „Horko změni led ve vodu, že je to tak?“ – „Ach ano, to je pravda,“ odpověděl Kazimír, ale úplně tomu nerozuměl.

Kokosáček si to namířil rovnou k ledovci. Vznášel se na vodě a jiskřil jako diamant. Kokosáček se zhluboka nadechl a namířil ohňový paprsek na led, ten okamžitě začal roztávat. Nejprve to bylo jen pár kapek, ale jak Kokosáček vydechoval další a další ohnivé jazyky, z ledovce stékalo do moře stále více vody, až z něj zbyla docela malá kra.

(Aktivita dětí: Co musel dráček udělat, aby led roztál? Hodně vyfouknout oheň. Bylo to lehké nebo se musel dráček hodně snažit? My si to zkusíme také. Foukáme do papírových koulí. Děti nejprve předvádí předškolákům, potom si předškoláci vyzkoušejí sami. Bylo to těžké? Některé děti odpovídají, že ano.)

Kazimír zářil. „To je paráda, Kokosáčku! Za to ti splním jedno přání!“ Dráček nemusel dlouho přemýšlet.

(Ptám se dětí: Co si asi bude Kokosáček přát? Tentokrát se všichni shodli na tom, že by chtěl na ostrov v Jižním moři.)

„Dovezeš mě do nejjihnějšího Jižního moře k letnímu ostrovu draků?“ – „Hm, můžeme se o to pokusit,“ řekl Kazimír. „Postav se mi na záda.“

Ale jen se dráček oběma nohama postavil na Kazimírova záda, udělalo to žbluňk a velryba se potopila, jako když spadne kámen. „Jé!“ vykřikl dráček leknutím a honem plaval zpátky na břeh. „Takhle to nepůjde,“ řekl Kazimír. „Jsi na mě příliš těžký.“ – „Takže to vůbec nepůjde?“ zeptal se úplně nešťastný Kokosáček. „Dopřej mi času na přemýšlení,“ řekl Kazimír a ponořil se. Pod vodou zůstal velmi dlouho.

Čte Simonka:

„Už to mám!“ vykřikl, když se konečně zase vynořil. „Přines dlouhé lano a dva kmeny stromů. S tím se nám to musí podařit.“ Krátce poté už Kokosáček stál trochu nejistě na dvou kmenech a pevně se držel lana. Druhý konec si vzal Kazimír mezi zuby. „Jsi připravený?“ zvolal Kazimír. „Pozor, jedeme!“ A jako vodní raketa vystřelil ze zátoky na volné moře. „Juchú!“ jásal Kokosáček a nastavil dračí nosík proti větru. „To je legrace!“

(Aktivita dětí: My si také vyzkoušíme, jaké je to cestovat na kmenech. Děti předvedou předškolákům. Dvojice má tři listy papíru, pokládá je na zem a přesouvá se po zemi pouze po papírech. Předškoláci úspěšně přeplouvají oceán.)

Čte Anetka:

Kazimír plul celou noc, a když druhý den ráno vyšlo sluníčko, dorazili k letnímu ostrovu v nejjihnější Jižním moři.

Velcí draci leželi na pláži a ke snídani lízali jahodovou zmrzlinu. Najednou si začali protírat oči: „No tohle, to je přece malý Kokosáček. To nemůže být pravda!“

Byla to pravda! Tak se stalo, že malý dráček prožil poprvé zimu na letním ostrově.

(Když jsme dočetli, rozdali jsme malého dráčka Kokosáčka všem předškolákům jako dárek.)

Pro velký úspěch jsme toto čtení zopakovali i v druhé třídě předškoláků a zároveň jsme se s paní ředitelkou domluvily na pravidelném čtení dalších příběhů jednou za tři týdny.

Žáci byli spokojeni a podle dotazníku ze závěrečné reflexe je vidět, že jim tato činnost udělala radost. Já osobně si myslím, že je to pro ně další motivace, jak lépe a lépe zdolávat úskalí čtenářství.

*Autorka je učitelka 1. stupně
v ZŠ v Praze-Kunraticích.*

Jak rozšiřovat čtenářská teritoria

Pavína Rosická

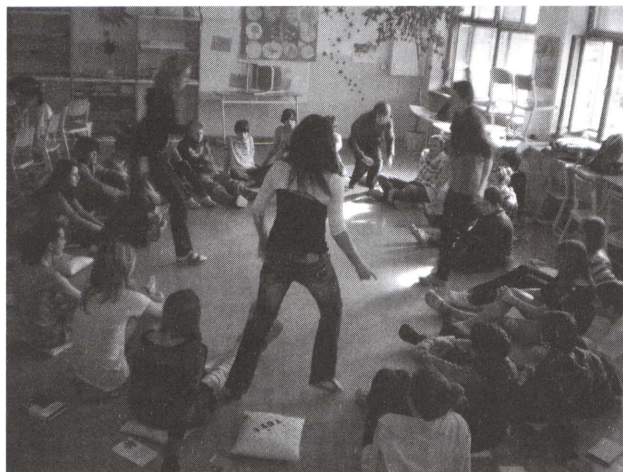
Loni jsem jako začínající učitelka absolvovala seminář vedený Milošem Šlapalem zaměřený na čtenářské dílny. Tento seminář spolu s osobním pocitem, že bych chtěla žákům žijícím ve „věku počítačů“ ukázat, že kniha je plnohodnotnou výplní volného času, způsobil, že jsem letos začala s čtenářskými dílnami ve všech třídách, ve kterých učím (jedna sedmá třída a dvě osmé). Velkou inspirací mi je právě Miloš Šlapal a naše pedagogická konzultantka Květa Krüger.

V únoru nás navštívili kolegové ze základní školy v Karviné a cílem setkání bylo ukázat, jak učitelé naší školy rozvíjejí právě čtenářství. Chtěla jsem ukázat něco nového a zároveň se zaměřit na jeden z problémů, se kterým se během pravidelných čtenářských dílen potýkám, a to je právě otázka čtenářských teritorií – jak přimět a motivovat žáky ke čtení jiného žánru než jejich favorizovaného?

Při čtenářských dílnách s každým žákem pravidelně konzultuji a zaznamenala jsem, že většina dětí se vrací ke stejnému žánru, se kterým už mají pozitivní zkušenost, a nechtějí „riskovat“ a pouštět se do něčeho nového, nepoznaného. Myslím si však, že čtenářské dílny v základní škole nám mají mimo jiné posloužit i k tomu, abychom poznali co nejvíce nového, než se vyhraníme určitým směrem.

Ukázková hodina

Ukázkovou hodinu jsme začínali klasicky – referátem. Žáci seděli v kruhu na zemi a přednášející jako jediný na „čestném“ místě na židli. Po referátu vždy provádíme metodu uznání/otázka. Žáci vědí, že pokud chtějí referujícímu něco vytknout, musí ho nejdříve ocenit. Ocenění a doporučení nejdříve říkáme nahlas, samozřejmě ale z časových důvodů nelze dát slovo všem – každý tedy sepiše pochvaly, námítky a nápady na papírek, který pak přednášejícímu dá.

Žáci si vyměňují místa.

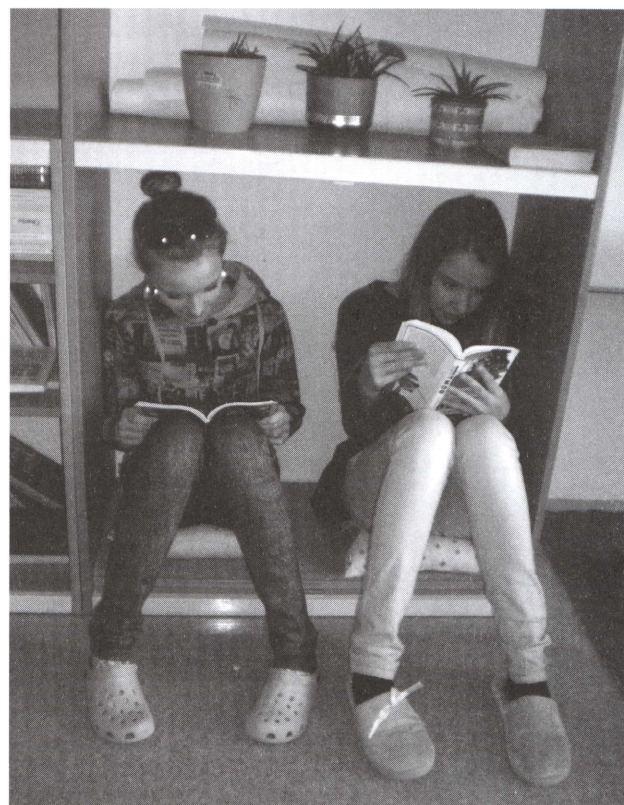
Když jsme začínali s touto aktivitou, bojovala jsem často s „leností“ dětí a jejich nic neříkajícími komentáři typu: „Je to dobré, pěkné...“ Myslím, že jsme v tomto hodně pokročili, žáci už vědí, že „Bylo to dobré...“ je začátek věty, po kterém musí následovat ono *protože* s konkrétní připomínkou. Vždy se snažím modelovat, psát nabízené začátky vět na tabuli a především být velmi důsledná. Já hovořím až na závěr a děti tak nijak neovlivňuji.

Po referátu děti zůstaly sedět na polštářcích v kruhu a svou knihu položily za sebe. Oznámila jsem jim, že budeme hrát hru „Místo si vymění, ten...“. Cílem bylo, aby každý po skončení hry byl na jiném než původním místě. Je potřeba dětem říci, že otázky se týkají jen knihy, kterou mají konkrétně ten den s sebou. Místo jsem si změnila i já, protože i já jsem přišla do hodiny se svou knihou. Účast v této aktivitě jsem nabídla i hostům v hodině, ale nikdo se neosmělil.

Seznam otázek použitých v mé hodině:

„Místo si vymění ti, kteří...“

- čtou knihu, kde je hlavní postavou žena.
- četli knihu od stejného autora, od jakého čtou nyní.
- čtou sci-fi.
- čtou, nebo už přečetli knihu z projektu *Čtení pomáhá*.

Žáci si čtou kdekoli ve třídě.

Foto: z archivu autorky.

Foto: z archivu autorky.

- čtou knihu, ve které je záporná postava.
- čtou knihu, ve které se vyskytuje nadpřirozená bytost či prvek.
- čtou knihu, které by dali více než 7 bodů (při hodnocení knihy používáme škálu od 1 do 10).
- předčítají sourozenci, či někomu jinému, nebo komu občas předčítají rodiče.
- čtou knihu, ve které se objevila zápletka s láskou.
- čtou knihu, ve které jsou ilustrace.
- čtou knihu, která byla zpracována i jako film.
- se ani jednou nevyměnili.

Tato aktivita v sobě skrývá jistě větší potenciál. Umím si představit, že pokud bychom měli na čtenářskou dílnu více než 45 minut, dá se s otázkami dále pracovat, např. pokládat doplňující otázky ihned po výměně. Např.: *Který film byl podle tvé knihy natočen? Co se ti líbilo více? Kdo ilustroval tvou knihu? Slyšel jsi o tomto ilustrátorovi už předtím? Jaké české ilustrátory známe?*

Po vyměnění míst každý sáhl za svá záda pro knihu, která na něj náhodou vyšla. Žáci věděli, že budou mít asi 15 až 20 minut na čtení. Před čtením jsem zadala dva úkoly. Jeden jsme zpracovávali písemně po čtení a byl to vzkaz pro majitele knihy. Pro lepší představu jsem na tabuli vypsala případné začátky vět:

- Na knize se mi líbilo, že...
- Rád bych si knihu jednou přečetl, protože...
- Kniha mě moc nezaujala, protože...
- Překvapilo mě, že...
- Popř. otázka: *Kdo tě k této knize přivedl, jak sis ji vybral?*

Tabule knížka mě zaujala
a překvapilo mě, že čteš
takový žánr. Na knize se mi
líbilo, že bylo vše dobře
popsané, takže jsem se
neztrácela. Ráda bych si tu
knihu přečetla až do konce.

Dotázka: *Slyšel jsi na knížku přísel/ja*

Miša Denková

Vzkaz pro majitele knihy.

Všechny úkoly zadávám před čtením, a když je to možné, tak je píšu na tabuli. Praxe mi ukázala, že dát podnět před čtením činí úkol jasnější a srozumitelnější i pro slabší čtenáře – vědí, čeho si mají všimnout, a nepozorují jen to, čo chtějí. Zadaný úkol je zřejmý a děti se kdykoli během četby mohou podívat na tabuli a připomenout si, co se po nich vlastně chce.

Druhý úkol už mířil více k cíli mé hodiny. Děti se měly během čtení zamýšlet nad žánrem čtené knihy, nad tím, jak se liší od žánru, který obvykle čtou a kolik bodů by knize udělily. Poté knihu otevřely na libovolném místě a začaly číst. Mile mě překvapilo, s jakou ochotou se úkolu ujal. Umím si představit, že někdo by mohl být z úkolu rozpačitý, ale ve třídě byla cítit zvědavost.

Po tichém čtení se žáci vrátili do kruhu (při čtenářských dílnách mohou číst kdekoli po třídě, kde jim je to příjemné). Nejdříve v tichosti napsali vzkaz, podepsali ho a vložili do knihy. Poté po jednom představili knihu, kterou četli, obodovali ji, žánrově zařadili a zhodnotili, jak se jim daný žánr líbil, jestli byl pro ně nový... (odpovídali na otázky stanovené před čtením).

Na úplný závěr proběhlo zhodnocení celé hodiny. Snažili jsme se vyjádřit, čím nás mohlo obohatit poznání nové knihy/žánru. Žáci sami dokázali uznat, že často „zlenivíme“ u jednoho žánru a toto byla příležitost, jak vyzkoušet něco nového. Jeden chlapec, který četl román pro dívky, zhodnotil, že poznal žánr, který pravděpodobně nikdy více nevezme do ruky. Celkově žáci hodnotili hodinu pozitivně.

Jak dál

K hodině jsme se vraceli i příští týden. Četli jsme si vzkazy, povídali si o nich, zodpovídali případné otázky. Žáci sami posoudili, čím může být střídání žánrů přínosné. Společně jsme se dohodli, že příští rok čtenářské dílny trochu pozměníme. Letos žáci čtou knihu dle libovolného výběru celý rok (určité mantinely nastaveny jsou – alespoň jedna kniha musí být z projektu *Čtení pomáhá* a během konzultací mi děti odevzdávají zápisy a já se snažím alespoň trochu žánrově směřovat – pokud mi někdo odevzdá tři knihy žánru sci-fi, ví, že čtvrtá kniha už musí být jiného žánru). Příští rok si rozdělíme na období dle žánrů, abychom poznali co nejvíce a společně to mohli hodnotit.

Na závěr si troufám říct, že čtenářská dílna se vyvedla přesně tak, jak jsem si přála. Určitě je to dáno touto třídou, ve které převládají silní čtenáři nad těmi slabšími. Čtenářské dílny provozuji ve dvou osmých třídách a v této, sedmé. Zde si troufám na odvážnější, pokročilejší nápady, které pak zkouším i v osmých třídách, kde je práce náročnější.

Uvědomuji si, že jedna hodina neřeší problém čtenářských teritorií, myslím si však, že může být dobrou startovní aktivitou, aby si žáci sami dokázali uvědomit, čím může být zážitek s něčím novým, s něčím, co bychom třeba nikdy sami nezkusili, inspirující.

*Autorka je učitelka českého jazyka
v ZŠ v Praze-Kunraticích.*

Hiršalův skicák aneb Trocha poezie

Markéta Nováková

V poslední době jsem se často zamýšlela, jak přivést děti k poezii. Když jsem já chodila do školy a bylo jedno, jestli základní, nebo střední, paní učitelky nám vždy v čítankách ukázaly básničku, kterou se do týdne naučíme zpaměti. S pěkným přednesem nám ji vždy odrecitovaly, to abychom věděli, jak to má správně znít,

a následně jsme do konce hodiny papouškovali slova básně. Když měla paní učitelka dobrou náladu, tak nám dětem ještě vysvětlila, „jak to ten básník vlastně myslel“, tedy seznámila nás s obsahem básně.

Z tohoto důvodu jsem do svých studií na vysoké škole básně nesnášela a neuměla jsem – ani jsem nechtěla – si k nim najít cestu. Až při studiu na vysoké škole jsem mezi všemi možnými knihami, které jsme museli přečíst, sáhla po básních a zjistila jsem, že poezie vůbec není o recitaci a o významu slov, ale je především o pocitech a emocích, které v člověku vyvolává. Na jednu stranu nutí člověka přemýšlet a na druhou stranu mu přináší odpočinek.

Dlouho jsem hledala knihu poezie, kterou dětem představím a která mi nabídne možnost její básně využít tak, aby si děti z hodiny odnášely příjemný pocit. Až se mi jednoho dne dostala do ruky kniha s názvem *Hiršalův skicák*¹.

V této knize se úžasně snoubí melodické básně Josefa Hiršala a jejich grafické ztvárnění v podobě skic Petra Nikla.

V hodině literatury v 6. třídě jsem se rozhodla použít dvě básně i s jejich skicami: *V pokoji* (fialová báseň), *Oklamaná naděje* (zelená báseň). Obě básně jsou relativně dlouhé a dají se skvěle využít pro smyslové a intuitivní děti².

Cílem hodiny tedy bylo porozumět básnickému textu, procítit ho a výtvarně ho ztvárnit. Den předem jsem požádala dvě dívky, které rády recitují, aby si doma básně přečetly a následující den je přednesly třídě. Po přednesu si každý žák mohl vybrat jeden text a jeho skicu. Žáci mohli vybírat podle toho, jak se jim báseň zalíbila při recitaci, podle názvu nebo podle barvy básně.

Podle toho, jakou si žáci zvolili báseň, dostali i pracovní list. Následně si báseň ještě sami jednou přečetli a pak začali pracovat s pracovním listem. Po vyplnění úkolů si měl každý žák nalézt minimálně jednoho dalšího spolužáka, takového, který četl stejnou báseň, a sdílet s ním své odpovědi a dojmy z četby.

Báseň *Oklamaná naděje* se spíše hodí pro smyslové děti, které se spoléhají na fakta, opírají se o své smysly a využívají své poznatky v praxi.

Zde je ukázka z básně:

Oklamaná naděje

V Kocourkově žila paní,
která měla slepici.
Při každičkém zakdákání
házela jí pšenici.
A ta bílá slípka malá
hned jí za to vejce dala.

Když těch vajec naskládala
asi za tři groše,
z ošatky je přendávala
do velkého koše.
Pak s tím dárkem od slepice
pospíchala do tržnice.

Cesta pěkně ubíhala,
když si selka zvesela
tajně v duchu počítala,
kolik na tom vydělá:
všecka vejce z toho koše
prodám v trhu za tři groše.

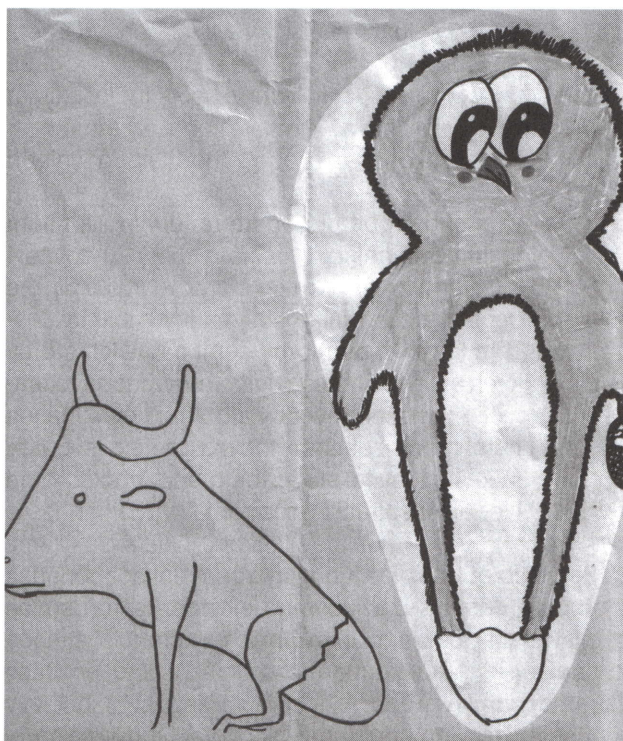
Za tři groše prodají mi
párek mladých slepiček.
Tak rozmnožím svoje příjmy
ze snesených vajíček.
Pak si brzy za zlatý
koupím husu s housaty.

Prodám peří z hejna husí,
pořídím si zakrátko
kozu, od níž vyvedu si
skotačivé kůzlátko.
Až je za tři měsíce
prodám, bude prasnice.
(...)

V pracovním listě byly tyto otázky:

- Co si selka mohla koupit za tři groše (1 groš = přibližně 7 Kč)?
- Nepřipomíná vám báseň nějaký známý příběh nebo pohádku?
- Jaké pocity ve vás báseň vyvolává?
- Co plánovala hospodyně vše koupit?
- Napište tři charakterové rysy hospodyně.
- Zapřemýšlejte nad tím, jak by mohla báseň jinak dopadnout. Své nápady zaznamenejte.

Text *V pokoji* se spíše hodí pro intuitivní děti, které ve vyjádření hledají skryté významy, orientují se na budoucnost a spoléhají se spíše na dojmy než fakta.

Ukázka z básně:

V pokoji

Venku se šepí,
tma jde po pokoji,
na víčka dětí
tiše tluče sen.
Nablízku dveří
dětská postel stojí.
A hvězdy letí
nocí za oknem.

– „Maminko, mami,
kdo to tady zpívá?
Já slyším zpívat,
někdo vypráví.“

– „Vždyť jsme tu sami!
To se stromek kývá,
to fouká vítr
venku do trávy.“

– „Ba ne! Já slyším!
Zní to tady zblízka.
Slyším to, slyším,
i když skoro spím.“

A hlas se ztiší.
Mamince se stýská.
Kdopak to ve snu
s chlapcem hovoří?

– „To mluvím já.
Já, tvoje postel malá.
Byl jsi dnes v lese,
pod stromem jsi šel.

Já slyšela.
A tiše jsem si přála
vidět zas ptáky,
co jsi uviděl. (...)

V pracovním listě se objevily tyto otázky:

- Kdo s chlapcem hovoří?
- Už se vám někdy zdálo, že jste si povídali s nějakou věcí?
- Co v textu znamená, že postel byla stromem a že nyní už spí?
- Jaké pocity ve vás báseň vyvolává?
- Myslíte si, že dospělí mají jiné sny? Pokud ano, čím to je? Znáte jinou báseň nebo příběh o snu? Zapište ji.
- Zapřemýšlejte nad tím, jak by báseň mohla jinak dopadnout. Své nápady zaznamenejte.

Během samostatné práce žáků jsem na tabuli napsala informaci: Kdo bude s pracovním listem dřív hotov, může si začít vybarvovat skicu podle vlastní fantazie nebo vyčká na kamaráda se stejnou básní, aby s ním mohl své dojmy a úkoly zkontrolovat.

Na závěr hodiny jsme si s dětmi sedli do kruhu na koberec a každý žák si měl vybrat jeden úkol (který mu byl nejsympatičtější, dělal mu největší problém nebo ho z nějakého důvodu zaujal) a říci, jak si s ním poradil. Jako dobrovolný domácí úkol žáci mohli dokreslit skicu od Petra Nikla.

Zhodnocení hodiny

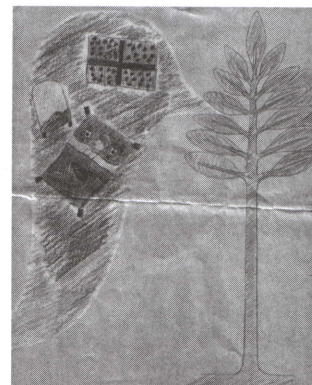
Hodinu jsem mohla zkontrolovat s kolegy, kteří se na ni přišli podívat. Svou pedagogickou praxi jsem zahájila teprve před třemi lety, a proto mne velmi potěšila pozitivní zpětná vazba jiných učitelů, kteří především oceňovali možnost dětí si vybrat mezi básněmi. Z toho důvodu se domnívám, že se hodina povedla. Děti se zaujetím vypracovávaly pracovní listy a při svých konzultacích se držely tématu a neodbíhaly od něj, což dle mého názoru svědčí o tom, že byly v práci soustředěny. Doporučovala bych v úvodní části ještě před začátkem recitace každému žákovi rozdat obě básně, aby se měl o co zrakově opřít, více se na báseň soustředil, a tak si i lépe mohl zvolit báseň, která by mu „seděla“. Žáci hodnotili práci v hodině kladně. Líbilo se jim, že práce nebyla stejnorodá a byl v ní zařazen pohyb po třídě a komunikace v kruhu. Nejvíce mě překvapilo, že pro děti byla nejtěžší otázka: *Jaké pocity ve vás báseň vyvolává?* Vůbec netušily, na co se jich ptám, a hledaly za tím nějaký „učitelský chyták“. Když pochopily, že se opravdu dotazují na jejich emoce, bylo pro ně nadmíru těžké je formulovat a šířeji rozvinout.

Autorka je učitelka českého jazyka a občanské výchovy v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Poznámky:

¹ Hiršal, J. – Nikl, P.: *Hiršalův skicák*. Nakladatelství Meander, Praha 2009.

² Vycházím z typologie MBTI podle Michala Čakrta.

REFLEXE

První částí reflexe – vztahující se k prvním dvěma cílům hodiny – byla diskuse po ukončení práce s textem.

Druhou částí (vztahující se ke třetímu cíli) byla aktivita na konci hodiny, kdy žáci pomocí jednoduchých pohybů palcem hodnotili svůj způsob volby úkolu. Při této aktivitě jsem se snažila žáky směřovat k metakognici pomocí doplňujících otázek typu: *Podle čeho sis vybral dnešní úkol? Kdybys mohl volit znovu, vybral by sis jiný úkol? Proč?* Někteří žáci přiznávali, že kdyby se mohli znovu rozhodnout, vybrali by si jiný (zdánlivě těžší, nicméně pro ně zajímavější).

*Autorka je učitelka 1. stupně
v ZŠ Mendelova v Karviné-Hranicích.*

Poznámka:

* Typologie MBTI – teorie typů osobnosti. Pomáhá zjistit, k jakému osobnostnímu typu patříme, a díky tomu pochopit, proč v jistých oblastech nemáme potíže a s jinými bojujeme. Typologie MBTI je využitelná v oblasti kariéry, mezilidských vztahů, řízení lidí, poradenství i vzdělávání. V oblasti výchovy a vzdělávání se znalost typologie může stát prostředkem k zlepšení podmínek pro učení s ohledem na osobnostní dispozice – ty ovlivňují učební styl žáka i výukový styl učitele.

Učitel využívající znalost typologie nabízí žákům například různé možnosti zpracování úkolu, předkládá žákům možnosti volby. Správné nastavení možností voleb vede k individualizaci učení každého žáka.

Problematikou MBTI se např. v publikaci *Typologie osobnosti u dětí* zabývá Š. Miková a J. Stang.

Dílna psaní dobrodružných textů

Lucie Samlerová

V současnosti navštěvuji kurz kritického myšlení pro češtináře zaměřený na psaní. Téma projektového dne, které bylo stanoveno vedením školy, mi nahrálo do karet a mohla jsem si s dětmi vyzkoušet celodenní dílnu psaní.

Po každém setkání v kurzu jsem hned vyzkoušela ve výuce nově získané metody zaměřené na psaní. Postupně se snažím v dětech budovat trpělivost text dokončit. Pátáci u nás ve škole totiž píšou „bakalářské práce“ a po obhajobách získávají titul BrK., tedy „Bakalář z Kunratic“. Tuto práci by měli žáci psát postupně po dobu celého druhého pololetí. Několikrát budou muset práci přečíst, několikrát ji budou muset předělávat.

Myslím, že právě tato trpělivost často dětem, a nejen jim, chybí. Je třeba ji trénovat. Do dílny psaní jsem zařadila několik metod získaných v semináři, které jsou zaměřeny právě na trénink trpělivosti.

Cíl projektového dne

Hlavním cílem je vytvořit velkou knihu, která bude obsahovat texty dětí z celého prvního stupně. Ročníky se navzájem dohodly, jaké téma budou zpracovávat. My, pátáci jsme se rozhodli pro psaní dobrodružných textů.

Každý žák páté třídy vytvoří dobrodružný příběh, jednu kapitolu společné knihy.

Žáci si zopakují, co jsou znaky dobrodružné literatury, systematicky budou pracovat na svém textu a učit se trpělivosti při jeho

zdokonalování. Zároveň budou v roli poradců, konzultantů ostatním spolužákům. Využijí naučené postupy psaní textu z hodin slohu.

Délka: 5 vyučovacích hodin

Použité metody a formy práce: práce ve skupině, prezentace, *myšlenková mapa*, *tabulka postav*, *TAZ*, *řekni to dvakrát*, psaní hrubé verze, čtení do zdi, vylepšování textu podle návodu, přepis textu, křeslo pro autora, hodnocení smajlíkem

Pomůcky: tabulka postav, tabulka „co dělám, když vylepšuji text“, linkované papíry, kartičky žáků na losování, flip pro závěrečné hodnocení

Popis hodin

1. hodina

Motivace

Dnes si zahrajeme na spisovatele. Společně vytvoříme knihu, která bude součástí velké prvostupňové knihy. Každý vytvoří jednu kapitolu té knihy, jeden příběh. Zabýváme se dobrodružnou literaturou, budeme tedy psát dobrodružné příběhy.

Co si musíme připravit?

V hodinách slohu jsme se už bavili o tom, co všechno asi dělá spisovatel, než začne psát. Co my si musíme

Foto: z archivu autorky.

Žáci píšou své verze textů.

rozmyslet? (Dobré je psát body na tabuli, aby byly stále na očích a my mohli škrtnat, co už máme hotové.)

Vybereme žánr, téma – to je stanovené, je to dobrodružný příběh (může se podobat hororu – bude v něm něco strašidelného, může se podobat detektivce – bude se řešit nějaká záhada, může se podobat sci-fi – bude tam něco neuvěřitelného apod.).

Stanovíme **prostředí**, ve kterém se bude děj odehrávat.

Rozhodneme o **hlavních postavách**. **Rozmyslíme děj** – co se bude v příběhu odehrávat.

...pak se můžeme pustit do psaní.

Návrhy prostředí a hlavní postavy

Rozlosujeme děti do trojic, každá trojice má za úkol promyslet, kde by se příběhy měly odehrávat a kdo by

v nich měl účinkovat. Můžeme jim napovědět – **prostředí** může být nějaký ostrov, jiná planeta, cizokrajná krajina, poušť, prales, ale klidně i škola, Kunratice apod. **Postavou** může být nějaký jeden člověk s určitými schopnostmi, jeden obyčejný člověk nebo parta dětí, piráti, detektivové apod. (Vyvarujeme se toho, že by to byl někdo konkrétní z naší třídy.)

Aby všechny příběhy k sobě pasovaly, musíme se dohodnout na jednotném prostředí, musíme ho hodně konkrétně specifikovat. Děti říkají své návrhy a já popis prostředí zapisuji na tabuli.

I postavy musí být přesně popsány, aby ve všech kapitolách měly stejné vlastnosti a stejně vypadaly. Návrhy zapíšeme na tabuli a děti si je zároveň píšou do tabulky postav.

Příklad tabulky postav

jméno postavy	věk	role	vzhled	vlastnosti	něco, čím se vyznačuje	poznámky
Timy	12	vedoucí skupinky dětí	krátkovlasý blondák, štíhlý	chytrý, organizačně schopný	drží celou partu pohromadě	
Harriet	11	členka skupinky, sestra Timyho	zrzka, štíhlá, pihatá	vtipná, trochu natvrdlá	píše deník party	má neustále ke všemu otázky

Každá trojice pak prezentuje ostatním svůj návrh, my je zapisujeme na tabuli – do jednoho sloupce postavy, do druhého sloupce prostředí.

O postavách a prostředí rozhodneme hlasováním. Jedna postava může být hlavní, společná pro všechny texty, anebo více společných postav. V příběhu mohou vystupovat i jiné postavy, ale nejsou postavami hlavními, jsou to postavy vedlejší. Pokud se v příběhu jedna ze stanovených postav neobjeví, musí být

v textu zmíněno proč. (Např.: ...ten den s námi Harriet nebyla, jela s rodiči za babičkou.)

Tuto část (dohodnutí se na konkrétních postavách) vidím jako největší úskalí. Tabulku postav děti už znají z jiných hodin slohu a čtení. Dnes jsme ji měli trochu rozšířenou, protože jsme potřebovali hlavní postavy co nejkonkrétněji popsat. Bylo třeba dohady dětí včas utnout a do tabulky zapsat návrh, který se mně osobně zdál nejlepším. Tak jsme dospěli k těmto postavám:

jméno postavy	věk	role	vzhled	vlastnosti	něco, čím se vyznačuje	poznámky
John	11	vedoucí skupinky dětí	krátkovlasý blondák, štíhlý	tak trochu frajer, vždycky vymyslí nějakou neplechu	je bohatý	všichni rádi čtou a chodí do knihovny
James	11	nejlepší kamarád Johna, bratr Jane	krátké hnědé vlasy, štíhlý	zlobivý	nechce, aby si s nimi Jane hrála	
Jane	10	sourozenci	dlouhé hnědé vlasy, štíhlá	chytrá	doležzá za kluky	

„Čtení je mocné. Vede nás k soucitu, přiměje nás k akci, přenese nás na různá místa, a dokonce nás může i změnit. Čtení může změnit náš život.“

Tabulka byla pro pátáky nová. Všimla jsem si, že někteří neměli trpělivost procházet bod po bodu v tabulce a několikrát svůj text číst. V dalších hodinách slohu se jí určitě budeme ještě věnovat.

Čtení do zdi

Děti si najdou místo ve třídě a přečtou si polohlasně samy pro sebe svůj text. Možná uslyší, že nějaká věta nedává smysl nebo že se jim tam nějaké slovo opakuje. Text tedy ještě opraví a kontrolují, zda se jim nestalo, že mají text v podobě tzv. seznamu. V tom případě přidají nějakou vrstvu = rozepíší nějaký detail.

Většina dětí po čtení do zdi už nic zásadního neopravovala.

4.–5. hodina

Přepis textu

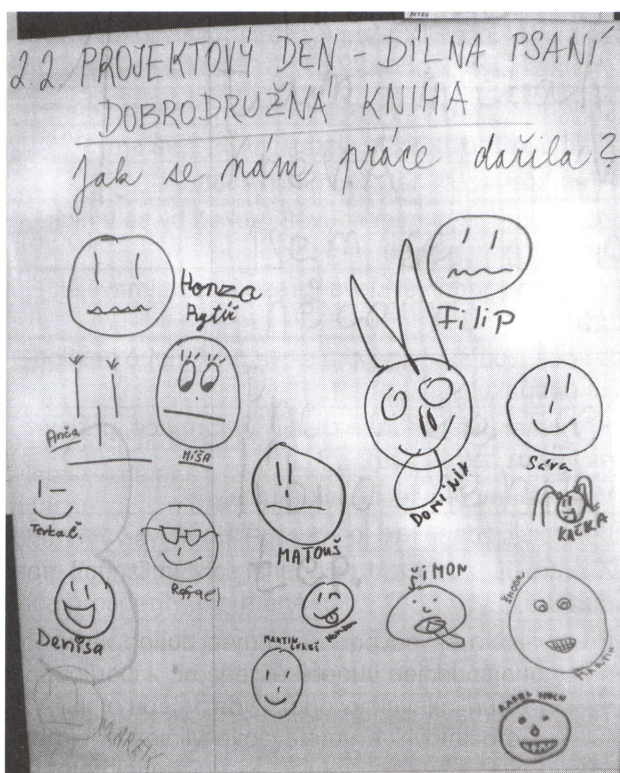
Přepíšeme text tak, aby v něm už nebyly škrty, text mohl číst i někdo cizí. Vytoužená chvíle pro většinu. Psaní bylo opravdu dlouhé a bylo několik příležitostí k přepracování. Mezi hodinami je nutné dodržovat přestávky, protože děti si potřebují vydechnout od soustavného soustředění. Děti jsem stále povzbuzovala, aby texty dokončily svědomitě k vlastní spokojenosti.

5. hodina

Autorské křeslo

Do autorského křesla si sednou dobrovolníci, kteří chtějí přečíst svůj text. Ohodnotíme dobrovolníka potleskem za odvahu. V případě, že se nikdo nepřihlásí, losujeme. Žáci však mohou říct, že prezentovat nechtějí.

Bohužel nám na tuto část nezbylo tolik času, přečetli jsme si tedy jen dvě ukázky. Losovat nebylo třeba, vždycky se někdo chce se svým dílem pochlubit.

Žáci smajlíkem vyjadřují, jak se jim dařilo.

Hodnocení práce

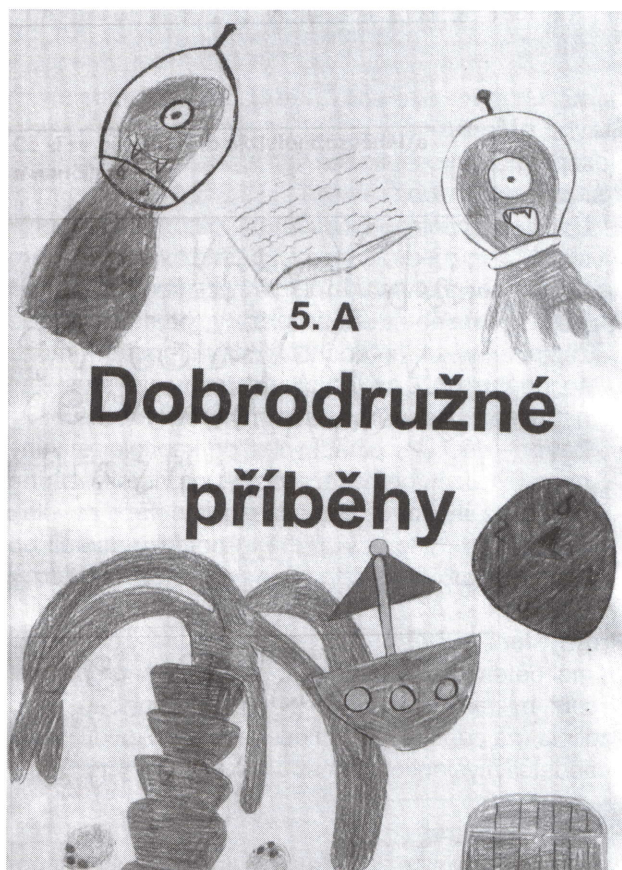
Na flipový papír děti nakreslí smajlíka, který vyjadřuje, jak se jim pracovalo. (K němu přidají svůj podpis.) Tak se dozvíme, zda převládají usměváčci nebo zda z práce děti nemají dobrý pocit.

Texty jsem si od dětí vybrala a vysvětlila jim, že teď udělám tzv. korekturu textu – opravím chyby gramatické i stylistické. Pak si své texty děti přepíší na počítači a při výtvarné výchově k nim doplníme obrázky.

Originály si svážeme do naší knihy pátáků a naskenované verze přijdou do společné prvostupňové knihy, která bude pokřtěna při březnové *Slavnosti knihy*.

REFLEXE

Věděla jsem, že celodenní dílna psaní bude velmi náročná. Děti se musí stále soustředit a nepřestávat text vylepšovat, znovu a znovu ho číst. Musím říct, že se ale docela povedla. Ve třídě mám několik dětí, o kterých vím, že je psaní moc baví a říkají, že by se chtěli stát spisovateli, motivovalo je tedy už jen to, že celý den budeme vytvářet nějaký text a vznikne naše kniha. Ti, co tolik psaní nemají rádi, se ale velmi rychle vtáhli do činnosti, když si mohli sami vybírat, kde se bude děj odehrávat a kdo v příběhu bude vystupovat.

Obálka knihy, kterou žáci sepsali.

Práce žáků

Zázitek v muzeu

Když John, Jane a James vstali, zavolali si, že půjdou do muzea strojů, rozhodli se po telefonu. Řekli si, že se sejdou u autobusové zastávky.

James a John chtěli jít spolu sami bez Jane. Ale, bohužel (podle nich), šla Jane s nimi. Sešli se tedy na dohodnutém místě. Autobus přijel včas. Všichni nasedli a jeli. V autobusu bylo místo, takže si všichni sedli a povídali si o tom, co asi zažijí. Rozhodně se tam všichni těšili. Autobus zastavil jenom kousek od muzea, takže se ani jeden z nich moc neprošel.

A už tam konečně byli, muzeum se tyčilo před nimi. V muzeu strojů byli poprvé. Hned jak sehnali vstupenku, vtrhli dovnitř. Obešli tam snad všechno dvakrát, i když muzeum bylo obrovské. Nejvíc to tam bavilo Jane. Než si to všechno prohlédli, uběhlo hodně času.

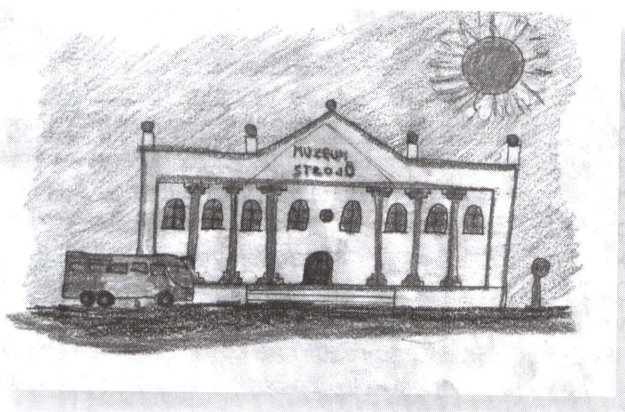
Kamarádi nekoukali na hodinky a najednou zjistili, že jede poslední autobus k nim asi za pět minut. John se to dozvěděl jako první a hned to řekl ostatním. Všichni se rozběhli k autobusové zastávce přes velkou chodbu s exponáty.

Ale běželi neopatrně. James zakopl o malý motůrek starého automobilu, který ležel samostatně na vyleštěné podlaze muzea, a upadlo z něj pár dílků. James už přemýšlel o tom, kolik bude motůrek stát nebo jestli se ještě vyrábí. James a John ale nevěděli, jak ten motor opravit. Naštěstí tu byla Jane a pomohla to opravit, protože čte knihy o technice.

Už se blížila zavírací doba muzea, ale Jane to opravila včas. Tento den jim štěstí přálo, protože se autobus zpozdil. Až při tmě se všichni vrátili domů.

A nakonec byli kluci rádi, že Jane jela s nimi. Když všichni tři usínali, vzpomínali na tento nezapomenutelný zážitek.

(M. Šnobl)

Tajemná skříň

Jane, James a John jeli jednou vlakem na návštěvu ke strýčkovi. Sir Henry Carpenter je strýčkem Jamese a Jane a vlastní velké sídlo v Cornwallu. Mají u něj i přespat, takže z toho kouká nějaké dobrodružství.

Když dorazili, ze všeho nejdřív si vybalili a potom si řekli, že se půjdou podívat po domě. „Ze všeho nejzajímavější je to na půdě, pojďme tam,“ řekl James nadšeně. Půda byla veliká a plná starého nábytku a harampádí.

Naproti dveřím stála velká staromódní skříň. Jane ji otevřela a hned první, čeho si všimla, bylo, že skříň nemá dno. „Kluci, pojďte sem. Co tam asi dole je?“ – „Já se tam podívám,“ řekl John. A s těmi slovy zmizel.

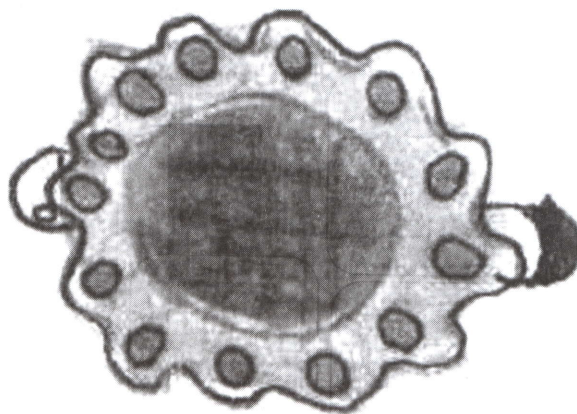
Když se dlouho nevracel, jiná možnost než jít za ním jim nezbyvala. Nechtěli přece přijít o nějaké

dobrodružství. A tak padali a padali černou tmou, až konečně ucítili pevnou zem.

Byli v úplně jiném světě. John se krčil opodál za velkým keřem. „Dejte si na ně pozor, jsou všude.“ Hlas se mu třásl. Necháпали, o čem to John vlastně mluví, v příští chvíli ale poznali, o čem byla řeč. Blížila se k nim chlupatá příšera se sekerou. „Utíkejte!“ zařval John. Všichni tři vyrazili směrem k hustému lesu. Utíkali a utíkali, až nakonec dorazili k malé chaloupce. Zaklepali, protože tušili, že v tak krásné chaloupce by nebydlely tak odporné příšery.

Otevřela jim starší babička, která působila takovým kouzelným dojmem. Pozvala je dál. „Pojďte dál a sedněte si. Asi jste už potkali Gexi?“

„Gexi?“

„Ty hrozná příšera se sekyrami.“

„Ano.“

„Mám tu něco, co vás před nimi ochrání, ale musíte hned pryč. Číhají tu i jiná nebezpečí,“ varovala je babička. Vyndala z velké truhly brož s modrým kamelem a podala ji Jane. „A teď musíte najít cestu zpět.“ Nemělo by smysl otálet a tak šli.

Hned, jak vyšli, uslyšeli povědomý hlas: „Děti, vstávejte, bude večer.“ Probudili se. Byli v Johnově pokoji a nad nimi se skláněl strýček. „Vstávejte, usnuli jste.“ Strýček ale nevěděl, že Jane dosud drží v ruce brož od kouzelné babičky.

Druhý den, když seděli ve vlaku domů, si říkali: „Co nás čeká příště?“

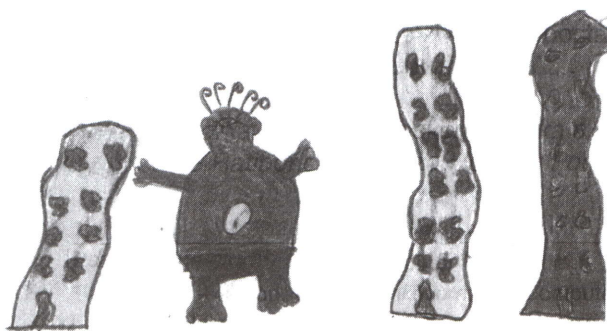
(B. Michová)

Návštěva Budoucnosti

James, John a Jane se dohodli, že půjdou do knihovny kvůli úkolu z dějin. Stejně je to nespravedlivé, že učitelé dávají úkoly i na prázdniny. Prý, aby nezaháleli. Koukli se do knihy a najednou je něco vtáhlo dovnitř.

Asi za půl minuty spadli na neznámé zemi. Když se procházeli, uslyšeli divné zvuky. Všichni se lekli a šli k sobě. Když si James dodal odvahy, šel blíž k neznámému zvuku a zvuk utichl. Pak se i ostatní přiblížili k utichlému zvuku. A najednou neznámý tvor vylezl

a řekl: „Kdo jste?“ James řekl: „Já se jmenuji James, támhle je John, můj nejlepší přítel, a támhle Jane, moje sestra. A kdo jsi ty?“ – „Jmenuji se Kvazamšťan a žiji na planetě Zemi,“ odpověděl podivný tvor. „Cože!“ vykřikl James, „...my jsme na Zemi!“ – „Ano, náš svět tu je asi dva miliony let,“ poučil ho Kvazamšťan.

„Ukážu vám mou rodinu.“ Když došli k neznámým domům, které měly různé klikaté věže, zastavili se před dveřmi. Kvazamšťan zazvonil, nějaký podobný tvor jim otevřel. Kvazamšťan jim představil celou svou

rodinu: „To je má dcera Kvazamšťanka a to je můj otec Kvazamšťan a to je má matka Kvazamšťanka.“

Šli nahoru a koukli se do jeho pokoje. Viděli spoustu neznámých hraček, například Nerg pistole, legs, to je lego, a podobně.

Dlouho si s novým kamarádem vyhráli, ale začalo se jim stýskat po rodičích. Nevěděli, jak se vrátit. John se zeptal Kvazamšťana, jestli nezná způsob, jak se vrátit domů. Kvazamšťan řekl: „Ale to je hračka. Táta má v práci stroj času.“ Doběhli za Kvazamšťanovým tátou, jestli by jim pomohl.

„Bez problémů,“ řekl starý Kvazamšťan. Tak šli ke stroji času. Naposledy se rozloučili s Kvazamšťanem a jeho rodinou. Táta volal: „Jděte na červený čtverec!“ a pak zapnul stroj. A vrátili se domů asi ve čtyři hodiny a vyšli ve tři hodiny. Rádi vzpomínali na zábavu s Kvazamšťanem.

(Š. Otruba)

Autorka je učitelka českého jazyka na 1. stupni v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Učíme se o uhlíku

Eva Hilčerová

Ročník: 8. ročník ZŠ
Počet žáků ve třídě: 25
Časový rozsah: 45 minut (1 vyučovací hodina)
Předmět: Chemie
Téma: Uhlík
Předcházející učivo: Kovy

Cíle:

- žák s využitím periodické tabulky popíše stavbu atomu uhlíku
- analyzuje rozdíl mezi grafitem a diamantem, využije modelu krystalových soustav
- vymezí vlastnosti uhlíku v různých modifikacích
- komunikuje ve skupině

Pomůcky:

- lístky pro rozdělení do skupin
- do každé skupiny: grafit, třecí miska, tuha do tužky
- pro každého žáka: lepicí papírek
- na frontální pozorování: kádinka s vodou, s Na OH a s HCl
- velký papír, ukázky kovů (Pb, Fe, Cu, Al, Au), kuličkový model grafitu a diamantu

Popis hodiny

Rozdělení do skupin

Každý žák si vylosuje lístek s pojmem. Na základě informací získaných v předcházející hodině (téma: kovy) si vyhledá spolužáka, který má na lístku slovíčko, které je obsahově příbuzné.

Toto rozdělení do skupin jsem si zvolila s úmyslem zopakovat látku předešlé hodiny. Obdobně rozdělují např. vylosováním prvků a děti pak tvoří skupiny – alkalické kovy, halogeny, netečné plyny atd. V přírodopisu je možné dělení podle skupin nerostů – sulfidy, oxidy, křemičitany atd. Velmi se mi osvědčilo rozdělení při losování živočichů, žáci pak hledali společné znaky. (V některých hodinách rozdělují děti náhodně, kupř. barevnými víčky, použitím čísel.) Zatím se mi nestalo, že by některý z žáků odmítl pracovat. Každý ví, že rozdělení je pouze na jedno probírané téma. Při příštím losování je pravděpodobné, že bude jiné složení skupin. V některých třídách jsou žáci, kteří mají vypracovaný individuální vzdělávací plán (IVP), mají problémy s komunikací s vrstevníky. Jestliže tento žák přijde s prosbou pracovat sám, beru toto na vědomí. Každý má právo na co nejlepší pracovní podmínky.

Pojmy, které byly zapsány na lístcích:

- olovo, vysoká hustota, olůvka na ryby, desky nepropuštějící záření, galenit
- měď, výborný vodič elektřiny, červenohnědá barva, krytina na střechy, zelená měděnka
- železo, vysoká pec, magnetit, snadná koroze, litinová tělesa na topení
- zlato, odolnost vůči chemikáliím, žlutá barva, jílové u Prahy, šperky
- hliník, malá hustota, výroba odlehčených slitin, alobal, energeticky náročná výroba

Děti vysvětlí třídění do skupin

Žáci si tímto způsobem zopakují poslední probíranou látku – téma: kovy (vlastnosti, kovů, přírodní zdroje kovů, využití kovů).

Např.: Železo je kov. Vyrábí se ve vysokých pecích. Magnetit je železná ruda, která obsahuje více než 70 % železa. Železo velmi snadno koroduje, reaguje se vzdušným kyslíkem a pokrývá se vrstvou oxidu. Surovému železu z vysokých pecí se říká litina a používá se na výrobu těles na topení (radiátorů).

EVOKACE

Každá skupina dostane grafit a obrázek diamantu.

Skupina diskutuje – co to je za minerál, jakou má minerál souvislost s diamantem na obrázku, jaké vlastnosti má minerál a diamant, kde se užívají, jakou mají vnitřní stavbu (žáci využijí kuličkového modelu grafitu a diamantu).

Návodnými otázkami jsem děti přivedla k tématu. Ptala jsem se, proč mají před sebou obrázek nerostu a zda má nějakou souvislost s černým nerostem, který dostaly do skupiny. Společně jsme přišli na to, jaký prvek symbolizují černé kuličky v modelu. Skupiny jsem obcházela a sledovala jejich myšlenkové pochody. Jestliže některá skupina měla dotaz, zodpověděla jsem ho nebo jim trochu napověděla. Práce ve skupině dětem nedělala problém. Diamant poznaly. S grafitem se trochu ušpinily a dobře vyvodily, že má něco společného s tuhou z tužky.

Brainstormingu na tabuli se účastní všechny skupiny. Probíhá kolečko skupin, skupina řekne pouze jednu informaci. Následuje několik koleček tak, aby postupně každý žák řekl nějaký poznatek (z vlastní zkušenosti či z diskuse ve skupině).

Žáci vyvodí, že společné klíčové slovo je „uhlík“.

Klíčové slovo žáci odvodili sami. Hodně k tomu napomohl kuličkový model diamantu a grafitu. V něm každá kulička představovala atom uhlíku.

Žáci využijí periodickou tabulku a zakreslí stavbu atomu uhlíku (procvičují pojmy – protonové číslo, proton, neutron, elektron, elektronový obal, elektronová vrstva, skupina, perioda).

Pokus č. 1 – Každá skupina má třetí miskou, ve které drtí tuhu z tužky.

Pokus č. 2 – Učitel dá tuhu do kádinky s vodou, s hydroxidem a s kyselinou.

Pokusem č. 1 v třetí misce si žáci dokážou, že grafit je měkký. Dlouhé vazby mezi uhlíky v krystalové struktuře se snadno naruší. Něco podobného by rozhodně nebylo možné s diamantem.

Pokus č. 2 dokazuje, že tuha je odolná vůči vodě, kyselině i hydroxidům.

Pokus č. 2 jsem také chtěla zařadit do práce skupiny. Zvážila jsem čas a raději provedla pouze frontálně. Pokusy žáci předem neznali.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Žáci pracují s textem, využijí značek I. N. S. E. R. T.

Nejprve pracuje každý žák samostatně. V textu dělá značky.

✓	tyto informace již znám
+	je to pro mě nová informace
–	těto informaci nevěřím
?	těto informaci nerozumím

Po přečtení textu si žák udělá tabulku, do které zaznamená pouze jednu informaci z kategorie znám, pro mě nové, nevěřím a nerozumím.

Metodu I. N. S. E. R. T. žáci znají, přesto některým dělá problém. Někteří žáci čtou velice pomalu, někomu dělá potíže z textu vytáhnout pouze určitou myšlenku. Tuto metodu často používám při skupinové práci. Žáci nejprve pracují sami. Společně si pak sdílejí, co již znali, co je nové. Pomalejší spolužáci tak časový handicap doženou.

Uhlík

Uhlík je prvek mnoha tváří. Předměty, které ho obsahují, mají různé vlastnosti. Dá se jimi psát, přiložit je do kamen, nosit je v prstenu, létat v nich do vesmíru, řezat jimi sklo. Bez uhlíku a jeho sloučenin se neobejde žádný živý organismus na Zemi.

Jako čistý (nevázaný ve sloučeninách) se v přírodě vyskytuje ve dvou formách – v nerostech grafitu a v diamantu. Grafit vznikl přeměnou organických zbytků a má vrstevnatou strukturu. Diamant vznikl při vyvěrání magmatu a má jednotlivé atomy blízko sebe propojené stejnými vazbami. Tato struktura má vliv na rozdílné vlastnosti obou nerostů.

Uhlík je odolný vůči vodě, kyselinám i hydroxidům. Je to nekovový prvek, není kujný, tažný. Vzhledem ke své krystalové struktuře však vede elektrický proud.

Přírodní uhlík se využívá jako grafit do tužek, vyrábí se z něj žáruvzdorné kelímky pro tavení kovů. Diamant je nejtvrďší nerost. Jeho broušená forma – briliant – se využívá v klenotnictví, diamanty uměle vyrobené se využívají k řezání skla.

Uhlík je také součástí uhlí. Černé uhlí obsahuje více než 90 % uhlíku. Je využíváno k topení, výrobě elektřiny a k výrobě chemických sloučenin.

REFLEXE (společná)

Žáci ve skupině diskutovali o informacích, jež znali a které byly nové, a rovněž o informacích, jimž nerozuměli nebo nevěřili.

„Zájem o určitý text může znamenat rozdíl mezi studentem, který u čtení vydrží, a tím, který čtení rychle vzdá.“